

ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΠΡΟΣ ΓΝΩΣΙΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΑΝ ΧΡΗΣΙΝ ΑΥΤΗΣ

ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΥ

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν μετὰ χαρᾶς μετέχει σήμερον εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν γενεθλίων μεγάλου πνευματικοῦ ιδρύματος.

Συμπληροῦνται διακόσια ἔτη ἀφ' ὅτου ιδρύθη εἰς τὴν Νέαν Ὑόρκην τὸ Πανεμιον Columbia καὶ ἤρχισε νὰ λειτουργῇ μὲ ὀκτὼ φοιτητὰς καὶ ἓνα διδάσκαλον. Σήμερον οἱ φοιτῶντες ἀνέρχονται εἰς τριάκοντα ὀκτὼ χιλιάδας περίπου καὶ οἱ διδάσκοντες εἰς τέσσαρας χιλιάδας.

Ἡ εὐτυχὴς αὕτη ἐξέλιξις δὲν ὀφείλεται μόνον εἰς τὴν ἐκλεκτὴν ὀμήγουριν ἐπιστημονικῶν καὶ διδακτικῶν δυνάμεων, οὐδ' εἰς ἀφθονίαν τῶν ὑλικῶν μέσων ἀπαραιτήτων διὰ τὴν προαγωγὴν ὅχι μόνον τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν. Ἀλλ' ὀφείλεται ἐξ ἴσου καὶ εἰς τὰς ιδέας περὶ ἐλευθεριῶν τοῦ ἀνθρώπου, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρόεχει ἀκριβῶς ἡ ἐλευθερία πρὸς καλλιέργειαν τῆς ἐπιστήμης. Τῶν ιδεῶν τούτων ἡ ἐγκαινιάσις συμπίπτει πρὸς τοὺς χρόνους τῆς ιδρύσεως τοῦ Πανεπιστημίου Columbia. Τότε προητοιμάσθη ἡ χειραφέτησις τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν δεσποτείαν καὶ τὴν τυραννίαν καὶ ὠδήγησεν εἰς τὸ περίφημον κήρυγμα τῶν δεκατριῶν ἀποικιῶν περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ἀποσπάσεως αὐτῶν ἀπὸ τὴν Μητρόπολιν. Ἀπευθυνόμενον τὸ κήρυγμα ἐκεῖνο πρὸς ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα ἀπετέλεσε τὸ πρῶτον χαρωπὸν ἄγγελμα τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν.

Προσπάθειαι πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ἀνθρωπίνων βασικῶν δικαιωμάτων δὲν ἔλειψαν καὶ πρὶν ἐν Εὐρώπῃ, ἀλλὰ σταθμὸν πραγματοποιήσεως αὐτῶν ἀποτελεῖ ἀκριβῶς ἡ Ἀμερική, διότι πᾶσαι αἱ κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἤδη σημειούμεναι δὲν εἶχαν οὔτε καθολικὸν χαρακτῆρα οὔτε ἀπήχησιν.

Οὐχὶ ἄνευ σκληρᾶς πάλης πρὸς τὸν κυρίαρχον δεσπότην ἐτελειώθη τὸ μέγα τοῦτο γεγονός. Τῷ 1774 ἐψηφίσθησαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν οἱ πέντε ἀμειλικτοὶ νόμοι σπειροντες εἰς τὰς ἀποικίας τοιαύτην ἀδικίαν, οἷαν, ὡς ἐλέγετο ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν, μόνον οἱ Τοῦρκοι θὰ ἦσαν ἱκανοὶ νὰ διαπράξουν. Ἐξ ἐτέρου ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν λόγον τοῦ θρόνου ἐβεβαίωτο ὅτι αἱ ἀποικίαι δὲν θὰ ἠλευθερώνοντο ποτέ, ὅπως ὁμοία προφητεία θὰ ἐπαναληφθῇ εἰς βάρος τῆς Ἑλλάδος μετὰ τινὰς δεκαετηρίδας ἀπὸ τὸν ὀργανωτὴν πάσης τυραννίας ἐν Εὐρώπῃ, ἀπὸ τὸν Metternich, βεβαιώσαντα διὰ λογαριασμὸν τοῦ Σουλτάνου ὅτι ἑλληνικὸν ἔθνος δὲν ὑπάρχει καὶ συνεπῶς οὐδεὶς λόγος περὶ ἐλευθερίας του. Ἀλλὰ τοιαῦται προρρήσεις, ὅπως διδάσκει ἡ ἱστορία, διαλύονται θᾶτον ἢ βράδιον ὡς καπνός. Καὶ πράγματι τότε ἐντὸς δύο ἐτῶν εἰσῆρχετο ὁ Γεώργιος

Washington ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐλευθερωτικῶν στρατευμάτων θριαμβευτικῶς εἰς Βοστώνην, εἰς δὲ τὴν Φιλαδέλφειαν ἐψηφίζετο ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἀποικιῶν τὴν 4 Ἰουλίου 1776 ἡ πολὺκροτος διακήρυξις.

Τὸ προοίμιον λέγει:

«Ὅταν εἰς τὴν ροὴν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐμφανίζεται ἡ ἀνάγκη νὰ σπάσῃ ἓνας λαὸς τοὺς δεσμούς του καὶ νὰ λάβῃ μεταξὺ τῶν ἐπιγείων δυνάμεων θέσιν χωριστὴν καὶ ἴσῃν εἰς ἣν δικαιοῦται ἐκ τοῦ φυσικοῦ νόμου, ὁφείλει ἀπέναντι τῆς γνώμης ὀλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος νὰ διακηρύξῃ τοὺς λόγους τῆς ἀνεξαρτησίας του. Εἶναι ὀλοφάνερη ἀλήθεια ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἐπλάσθησαν ἴσοι καὶ ἐφωδιάσθησαν ἀπὸ τὸν δημιουργὸν μὲ ἀπαράγραπτά τινα δίκαια, οἷα ἡ ζωὴ, ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ἐπιδίωξις εὐημερίας...».

Καὶ ἀφοῦ ἐν συνεχείᾳ ἀπαριθμοῦνται τὰ δεινά, καθ' ὧν μάτην ἐπεκαλέσθησαν, λέγουν, τὴν δικαιοσύνην τῆς Μητροπόλεως, συμπεραίνει ἡ διακήρυξις :

«Κατ' ἀκολουθίαν τούτων ἡμεῖς, ἀντιπρόσωποι τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, συνηγμένοι εἰς Γενικὴν Συνέλευσιν διακηρύττομεν ἐνώπιον τοῦ Ἀνωτάτου Κριτοῦ ἐν ὀνόματι καὶ κυριαρχίᾳ τοῦ Λαοῦ τῶν ἀποικιῶν τούτων, ὅτι αὐταί, ἡνωμένοι, εἶναι καὶ θὰ εἶναι κράτη ἐλεύθερα καὶ ἀνεξάρτητα».

Πρὸς τὴν λαμπρὰν αὐτὴν ἡμέραν τῆς Διακηρύξεως συνδέονται ἀρρήκτως αἱ φωνεῖται προσπάθειαι τῶν τότε ἐν ταῖς ἀποικίαις πανεπιστημίων, ὡς ἐργαστηρίων τῆς γνώσεως. Διότι ἡ γνώσις εἶναι ἐκεῖνη, ἣτις ἄγει εἰς ἐπεξήγησιν καὶ ἐμπέδωσιν τῆς ἐλευθερίας εἰς τρόπον, ὥστε ἑορτασμός τῆς ἐπετείου ἐπιστημονικοῦ ὀργανισμοῦ ἰδρυθέντος τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνην δὲν δύναται νὰ μὴ ἀναμνησθῇ εὐγνωμόνως τὴν γένεσιν καὶ τὴν διάδοσιν τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ ἀνθρώπου.

Αἱ ἀρχαὶ ἐκεῖναι, ἀπαξ λαβοῦσαι σάρκα καὶ ὅστ' ἐν Ἀμερικῇ, μετεδόθησαν τὸ πρῶτον εἰς τὴν Γαλλίαν, οὔσαν ἤδη ἔτοιμον καὶ ὄριμον ἐκ τῶν ἐκεῖ φιλοσοφικῶν ἰδεῶν καὶ ρευμάτων, ὅπως καὶ ἡμεῖς κατὰ μίμησιν τῶν ἀμερικανικῶν ἰδεῶν ἐγράψαμεν τὴν πρῶτην Ἰανουαρίου 1822 τὴν ἰδικὴν μας λιτὴν Διακήρυξιν ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων.

Αἱ ἴδιαι αὐταὶ ἀρχαὶ ἠκούσθησαν καὶ πάλιν μετὰ δύο περίπου αἰῶνας εἰς τὴν κοινωσίαν τῶν Ἐθνῶν, μετὰ δὲ τὸν δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον ἐδέησε νὰ ἐπαναληφθοῦν καὶ δὴ εὐρύτεραι καὶ ἐντονώτερον εἰς πλείονα διεθνῆ κείμενα, οἷα εἶναι ὁ Χάρτης τοῦ Ἀτλαντικοῦ τοῦ 1941, ὁ Καταστατικὸς Χάρτης τοῦ Ὄργανισμοῦ τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν τοῦ 1945, ἡ Οἰκουμένη Διακήρυξις τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου τοῦ 1948 καὶ ἡ κατὰ τὸ ἔτος 1950 κλειθεῖσα Διεθνὴς Σύμβασις τῆς Ρώμης περὶ προστασίας τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν θεμελιωδῶν ἐλευθεριῶν.

Ἡ διατύπωσις τῶν κεντρικῶν ἰδεῶν ἡ περιλαμβανομένη εἰς τὰ κείμενα ταῦτα ἀποτελεῖ ἐξ ἴσου πρὸς τὴν ἀμερικανικὴν διακήρυξιν κοσμοϊστορικὸν γεγονός, διότι

ἐπηκολούθησε τόσον εἰς τὸν κίνδυνον ὃν διέτρεξεν ὁ κόσμος ἀπὸ τὸ φασιστικὸν καὶ ἐθνικοσοσιαλιστικὸν καθεστῶς, ὅσον καὶ εἰς τὸν συνεχιζόμενον κίνδυνον ἐκ μέρους τῆς κομμουνιστικῆς θεωρίας καὶ πράξεως.

Τῶν κινδύνων τούτων ἔχον ἐπίγνωσιν τὸ Πανεπιστήμιον Columbia ἔγνω ἤδη πρὸ τεσσάρων ἐτῶν νὰ ἀπευθυνθῇ εἰς πνευματικούς ἐν γένει ὀργανισμούς ὅλου τοῦ κόσμου καὶ νὰ θέσῃ ἐπὶ τῇ ἐπικειμένη ἐπετείῳ ὡς ἀντικείμενον ἐρεύνης ὑπὸ τῶν ἑκασταχοῦ πνευματικῶν ἰδρυμάτων τὸ θέμα «Τὸ δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τὴν γνῶσιν καὶ ἐπὶ τὴν ἐλευθέραν χρῆσιν αὐτῆς». Ἡ ἀπόφασις αὕτη, ὅπως συνδέσῃ τὴν διακοσιετηρίδα του μᾶλλον μὲ τὴν προαγωγὴν θεμάτων συμβολίζοντος τὴν ἐλευθερίαν παρὰ μὲ διαφόρους ἑορταστικούς ὕμνους ἐξηγήθη ὑπὸ τοῦ Grayson Kirk, πρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου Columbia, ὡς ἐξῆς :

«Εἰς τοὺς ταραγμένους αὐτοὺς χρόνους ἡσθάνθημεν ὅτι ἦτο καιρὸς νὰ ἐκπέψωμεν ἔκκλησιν συνενώσεως πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ ἐλευθέρους ἀνθρώπους καὶ ἐθεωρήσαμεν ὅτι ὑπάρχει μία ἀρχή, τὴν ὁποίαν ὅλα τὰ ἐλεύθερα Πανεπιστήμια πρέπει νὰ προασπίσουν. Αὕτη εἶναι τὸ ἰδεῶδες τῆς πλήρους ἐλευθερίας τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης καὶ ἐκφράσεως, εἶναι τὸ δικαίωμα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους πρὸς γνῶσιν καὶ πρὸς ἐλευθέραν χρῆσιν αὐτῆς». Ὁμοίως ὁ προπρύτανις Eisenhower, ὁμιλῶν τὸν παρελθόντα Μάϊον κατὰ τὸ δεῦτερον στάδιον τῶν ἑορτῶν, ἔλεγεν : «Ἐργαζόμενοι διὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς εἰρήνης σπανίως εἴχομεν καταλληλότερον σύνθημα ἀπὸ τὸ θέμα ποὺ ὠρίσθη πρὸς ἀνάπτυξιν κατὰ τὰς ἑορτὰς τῆς διακοσιετηρίδος».

Τριακόσια Πανεπιστήμια καὶ ἐπιστημονικαὶ ὀργανώσεις ἀπὸ τριαντατρία ἔθνη τοῦ ἐλευθέρου κόσμου ὅπως καὶ ἑπτακόσκιαι ὅμοιοι τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς ἐδήλωσαν συμμετοχὴν.

Ἴδου ὅτι καὶ ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν τὸ θέμα τοῦτο ἀναγράφει εἰς τὴν σημερινὴν ἔκτακτον συνεδρίαν αὐτῆς.

Τὸ θέμα εἶναι ὁμολογουμένως βαρὺ, βαρύτατον. Γνωσῖς, δηλαδὴ ἐπιστήμη, ἐλευθερία, δικαίωμα, ὃ ἐστὶ δίκαιον. Κάθε μία ἀπὸ τὰς τρεῖς αὐτὰς ἐννοίας ἀποτελεῖ καὶ ἀντικείμενον περὶ ὃ ἡ σκέψις τοῦ ἀνθρώπου ἀσχολεῖται ἀνέκαθεν. Ἀλλ' εἶναι καὶ πολὺπλευρον. Ἐπιδέχεται ἐρευναν εἴτε γενικὴν εἴτε εἰδικῶν ἐπόψεων εἰς τρόπον, ὥστε ἡ ὑπὸ πολλῶν ὁμιλητῶν ἀνάπτυξις νὰ ἐμφανίσῃ εἰκόνα τῶν ἑκασταχοῦ φιλοσοφικῶν ἀντιλήψεων.

Τὰς δυσκολίας τοῦ θεματος προφανῶς ἔχον πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ Πανεπιστήμιον Columbia ἐφιλοτέχνησε καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὰ μετέχοντα τῆς ἑορτῆς ἰδρύματα πρόγραμμα περιέχον ὁδηγούς, τρόπον τινά, γραμμὰς. Αὗται συνίστανται εἰς σχετικὰς γνώμας σοφῶν καὶ πρωτοπόρων τοῦ πνεύματος ἐξ ὅλων τῶν ἐποχῶν καὶ ὅλων τῶν χωρῶν. Ἀντιπροσωπεύονται ἡ Ἀγία Γραφή, ὁ Πλάτων, ὁ Ξενοφάνης, ὁ Ἀριστο-

τέλης, ὁ Ἐπίκτητος, ὁ Κομφούκιος, ὁ Βούδδας, ὁ Φραγκίσκος Bacon, ὁ Γκάντι, ὁ Goethe, ὁ John Stuart Mill, ὁμιλεῖται τῆς Unesco, ὁ Lippmann, ὁ Jackson τοῦ Ἀνωτάτου Δικαστηρίου, ὁ Leander Hand, ὁ Erskine καὶ ἄλλοι πνευματικοὶ ἡγήτορες τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν.

Τὸ μέτρον τοῦτο, προωρισμένον νὰ διευκολύνη τὴν συζήτησιν, μᾶς εἶναι ἰδιαίτερος εὐάρεστον, διότι ἐνθυμίζει κάπως μίαν σκηνὴν ἀπὸ τοὺς Νόμους τοῦ Πλάτωνος. Προκειμένου οἱ τρεῖς ὁμιλεῖται, ὁ Ἀθηναῖος, ὁ Λακεδαιμόνιος καὶ ὁ Κρητικὸς κατὰ τὴν πορείαν αὐτῶν ἀπὸ τὴν Κνωσὸν πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Διὸς νὰ συζητήσουν τὸ συγγενὲς πρὸς τὸ ἰδικόν μας πρόβλημα τῶν πρωτειῶν τῆς ψυχῆς ἔναντι τοῦ σώματος, τὸ πρόβλημα τοῦ πνεύματος ἔναντι τῆς ὕλης, ὁ Ἀθηναῖος προτείνει εἰς τοὺς συνομιλητάς του νὰ τὸν ἀφήσουν νὰ συζητήσῃ ὁ ἴδιος τὸ θέμα μὲ τὸν ἑαυτὸν του, ἐρωτῶν καὶ ἀποκρινόμενος ὁ ἴδιος, ὡσάν, τοὺς λέγει, νὰ ἐπρόκειτο νὰ διαβῶμεν μαζὶ ἓνα ὀρηκτικὸν ποταμόν, ὅποτε ἐγὼ ὡς νεώτερος θὰ ἔπρεπε νὰ προσπαθῆσω νὰ τὸν περάσω πρῶτος καὶ ἂν τὸ κατῶρθωνα, τότε νὰ ἀκολουθήσετε σεῖς. Καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι εἰς τοὺς χρόνους μας τὸ Πανεπιστήμιον Columbia δὲν ὑπολείπεται οὔτε τῆς εἰδημοσύνης οὔτε τῆς σφριγηλότητος τοῦ Ἀθηναίου.

Προκειμένου νῦν περὶ τῆς γνώσεως, ἐὰν ἀποβλέψωμεν, ὡς ἀρμόζει ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ, πρὸς παντὸς εἰς τὸν Πλάτωνα, βλέπομεν ὅτι εἰς ἓνα τῶν πρώτων διαλόγων ἢ ἔρρινα δὲν καταλήγει εἰς ὠρισμένον πόρισμα: Ἐπιστήμη ἢ γνώσις δὲν εἶναι ἄλλο τι ἢ αἴσθησις· ἀλλ' ὄχι, λέγει, δὲν εἶναι ἢ αἴσθησις, εἶναι ἢ ἀληθῆς κρίσις· ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν εἶναι ἢ ἀληθῆς κρίσις ἀλλ' ἢ μετὰ λόγου ἀληθῆς κρίσις, εἰς τρόπον, ὡστε ὅσα πράγματα ἐρείδονται εἰς τὸν λόγον, αὐτὰ καὶ μόνον εἶναι ἐπιστητά, ἤτοι ἀντικείμενα ἐπιστήμης. Εἰς ἄλλον διάλογον συζητεῖ, ἂν ἢ ἐπιστήμη εἶναι ἀρετὴ, καὶ συνεπῶς διδακτὸν, εἰς δὲ τοὺς Νόμους, τὸ τελευταῖον ἔργον του, δίδεται ὁ ὀρισμὸς ὅτι ἢ ἐπιστήμη εἶναι ἢ γνώσις ἢ θέτουσα τάξις εἰς τὰ πράγματα, εἶναι ἢ διοικοῦσα γνώσις.

Ἡ γνώσις δὲν εἶναι ἔμφυτος. Μεταδίδεται καὶ διαπλάσσεται διὰ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Ὅργανον εἶναι ὁ λόγος ὑπὸ τὴν πολλαπλῆν ἔννοιαν τοῦ ὄρου, ὃ τε ἐνδιάθετος, δηλαδὴ ὁ νοῦς, καὶ ἢ ἔκφρασις. Κατ' ἀμφοτέρα, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, διαφέρει ὁ ἄνθρωπος τῶν κοινωνικῶν ἐπίσης ζώων, «μελίσης καὶ παντὸς ἀγελαίου». Καὶ ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος δὲν φαίνεται νὰ ἔζησέ ποτε μονήρης, ἔπεται ὅτι ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ὁ λόγος εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις συνδέει αὐτὸν πρὸς τοὺς ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὁμοίους του. Ἦδη ὁ Ὅμηρος παρετήρησεν: Ὅταν ὁ ἄνθρωπος διανοῆται τι μόνος, ἢ σκέψις του εἶναι βραχεῖα καὶ ἢ γνώμη του ἀβαθῆς, ἀλλ' ὅταν «σὺν δύο» πηγαίνουν μαζὶ, ὁ ἓνας σκέπτεται διὰ τὸν ἄλλον. Τὸ ἴδιο λέγει τὸ δημοτικὸ μοιρολόγι. Εἰς τὸν Ἄδην, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ὃ,τι συμβαίνει στὸν ἐπάνω κόσμον,

«σὺν δυὸ» δὲν περπατοῦν, σὺν τρεῖς δὲν κουβεντιάζου. Ἐξω τῆς κοινωνίας, ὁ θάνατος.

Τοῦ λόγου τούτου ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἔννοιαν προορισμὸς εἶναι νὰ κάμνη χρῆσιν ὁ ἄνθρωπος κατ' εὐθεΐαν ὁ ἴδιος. Ἡ δυνατότης αὕτη τῆς χρήσεως τοῦ λόγου κατ' ἰδίαν προαίρεσιν, αὐτὸ εἶναι ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἐξουσία του, αὐτὸ εἶναι τὸ δικαίωμά του.

Νὰ κάμνη χρῆσιν πρὸς τί; Πρὸς ποικίλας ἐκδηλώσεις αἱ ὁποῖαι συνεχῶς ἀλλάσσουν ἐν τῇ διαδρομῇ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων.

Ὅταν αἱ ποικίλαι αὗται ὕψεις τῆς ἐλευθερίας ἤρχισαν νὰ ἀσφαλίζονται εἰς συνταγματικούς χάρτας, διακρίνονται συνήθως εἰς χωριστὰς ἐλευθερίας σύμφωνα πρὸς τὰς ἐκασταχοῦ ἀντιλήψεις, ἡ διάκρισις δὲ αὕτη σκοπὸν ἔχει τὴν ἔξαρσιν καὶ τὸν τονισμὸν μιᾶς ἐκάστης καὶ τὴν εὐκολωτέραν διατύπωσιν εἰδικῶν ἀσφαλιστικῶν μέσων.

Οὕτως ἔχομεν ὡς ἀτομικὰς ἐλευθερίας τὴν ἐλευθερίαν σκέψεως, λόγου, τύπου, διδασκαλίας, θρησκευτικῆς συνειδήσεως, λατρείας, ἀκεραιότητος τοῦ προσώπου, συνεταιρίζεσθαι καὶ συνέρχεσθαι, συμβάσεως καὶ ιδιοκτησίας, ἐπαγγελματικῆς δράσεως καὶ ἐν γένει οἰκονομικῆς πρωτοβουλίας, συναγωνισμοῦ, μὲ μίαν λέξιν οἰκονομικὴν ἐλευθερίαν. Τὰ δικαίωματα ταῦτα προκύπτουν ἐκ τῆς ιδιότητος τοῦ ἀνθρώπου ὡς τοιούτου καὶ ἐπειδὴ ὅλοι εἶναι ὅμοιοι, εἶναι ταῦτα ἴσα δι' ὅλους εἰς τρόπον, ὥστε δὲν δύνανται νὰ ἀπονέμονται εἰς τινὰς πλείονα ἢ μείζονα, διότι τοιαύτη ἀπονομή θὰ προσέβαλλε τοὺς ἄλλους. Πρὸς τὰς ἀτομικὰς ἐλευθερίας ἄρα συνδέεται ἀρρήκτως ἡ ἰσότης πρὸ τοῦ νόμου.

Τὰ σύγχρονα διεθνή κείμενα τὰς ἀτομικὰς ἐλευθερίας ἄλλοτε τὰς ὀνομάζου μὲ τὰ παλαιὰ ὀνόματα, ἄλλοτε χρησιμοποιοῦν νέα ὀνόματα προσδίδοντα ἐν μέρει νέον περιεχόμενον. Οὕτως ὁ Χάρτης τοῦ Ἀτλαντικοῦ θέλει νὰ εἶναι ὁ ἄνθρωπος ἐλεύθερος φόβου, ἐνδείας καὶ πείνης.

Ἐλεύθερος, ἦτοι ἀπηλλαγμένος, φόβου, εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὅταν εἶναι ἐξησφαλισμένος ἀπὸ αὐθαιρέτους ἐπιβουλὰς καὶ προσβολὰς τῆς Ἀρχῆς καὶ οἰουδήποτε ἄλλου. Συνεπῶς τοῦτο ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν παλαιὰν ἀρχὴν τοῦ ἀπαραβιάστου τοῦ προσώπου.

Ἡ ἐλευθερία ἐξ ἐτέρου τῆς πείνης καὶ τῆς ἐνδείας ἔρχεται εἰς συμπλήρωσιν τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας, ἐπιβάλλουσα θετικὰς ὑποχρεώσεις. Ἐνῶ τὰ παλαιότερα συντάγματα δὲν ἔχουν ὑπ' ὕψει τὸ μέγα χάσμα μεταξὺ τυπικῆς καὶ οὐσιαστικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου πρὸς οἰκονομικὴν δράσιν, ὁ Χάρτης τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ ἡ Οἰκουμενικὴ Διακήρυξις θέλουν νὰ ἐξασφαλισθῇ εἰς ἕκαστον ἡ δυνατότης νὰ ζῆ χωρὶς νὰ γίνεται θῦμα τῆς ἐνδείας ἢ νὰ φθείρεται ἀπὸ τὸ ἄγχος τῆς ἀνεργίας εἰς τρόπον, ὥστε νὰ ἀνακόπτεται κάθε θέλησις πρὸς δράσιν καὶ συνεπῶς νὰ ματαιώνεται

ὁ σκοπὸς πάσης οἰασθήποτε ἐλευθερίας. Εἶναι πλέον καὶ νομικὴ ὑποχρέωσις νὰ λαμβάνωνται μέτρα τῆς λεγομένης κοινωνικῆς δικαιοσύνης ὡς οἷόν τε εὐρύτερα καὶ βαθύτερα εἴτε ὑπὸ παλαιὰ συστήματα οἰκονομικὰ εἴτε ὑπὸ σύστημα διευθυνομένης οἰκονομίας.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἶναι δυνατὸν νὰ εὐδοκιμήσῃ καὶ ἡ ἐκπαίδευσις, ἥτις δὲν εἶναι μόνον ἡ ὑποχρεωτικὴ φοίτησις εἰς στοιχειώδη σχολεῖα, ἀλλ' οὔτε πάλιν ἡ σχολαστικὴ ἐκείνη μάθησις τοῦ δημιουργεῖ ἀνθρώπους διατρέβοντας, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Πλάτωνος, ἀπὸ τοῦ νῦν εἰς τὰς νήσους τῶν μακάρων. Ἡ παιδεία κατὰ τὸν ὀρισμὸν τῆς Οἰκουμενικῆς Διακηρύξεως σκοπὸν ἔχει τὴν πλήρη ἀνάπτυξιν τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, τὸν σεβασμὸν τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καὶ τῶν θεμελιωδῶν ἐλευθεριῶν, τὴν κατανόησιν, τὴν ἀνοχὴν καὶ τὴν φιλίαν μεταξὺ ὅλων τῶν ἐθνῶν. Εἶναι φανερὸν ὅτι τοιαύτη παιδείσις, πηγὴ πάσης γνώσεως, προὔποθέτει κάποιαν ἄνεσιν, ἵνα ὁ ἄνθρωπος αὐτοεκπαιδεύεται συνεχῶς, διότι ἄλλως ἂν σταματήσῃ μετὰ τὸ οἰονδήποτε σχολεῖον κινδυνεύει ὡς ἐκ τῆς ἀδιακόπου ἀλλαγῆς τοῦ περιβάλλοντος, παραμένων στεῖρος, νὰ παραφθαρῆ. Αὐτὴν τὴν μέχρι τελευτῆς ἐκπαίδευσιν τοῦ πεπαιδευμένου ἔθετεν εἰς τὸ φιλοσοφικόν του σύστημα εἰς πρώτην μοῖραν ὁ μέγας φιλόσοφος τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν καὶ μεταρρυθμιστῆς τῆς σχολικῆς παιδείας John Dewey, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀρχαῖοι, οἱ ἄλλως ἀγνοοῦντες κρατικὴν παιδείαν, αὐτὴν εἶχαν ὑπ' ὄψιν. Ὁ Ἡράκλειτος ἔλεγεν: Ἡ παιδείσις διὰ τὸν πεπαιδευμένον εἶναι δεύτερος ἥλιος.

Ὅλα σχεδὸν τὰ συντάγματα ἀπαγορεύουν τὴν δουλείαν. Ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη καθίσταται νῦν οὐσιωδῶς πρακτικὴ, ἐπειδὴ συμπληροῦται εἰς τὸν Χάρτην τῶν Ἑνωμένων Ἐθνῶν μὲ τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς γενωλεθρίας καὶ τῆς λεγομένης εἰλωτείας. Καὶ τοῦτο, διότι ὡς εἴλωτες κρατοῦνται πλήθη ἀνθρώπων καὶ ἐργάζονται εἰς στρατόπεδα συγκεντρώσεως ἀναγκαστικῶς, ὅπως ἄλλοτε ποτε οἱ οἰκοδόμοι τῶν αἰγυπτιακῶν πυραμίδων. Βιαιῶς ἀπήχθησαν χιλιάδες παιδιὰ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ ἀποτρόπαιον παιδομάζωμα καὶ παρὰ τὴν λῆξιν τοῦ πολέμου κρατοῦνται πάσης ἐθνότητος αἰχμάλωτοι παρὰ πᾶν διεθνὲς νόμιμον καὶ ἠθικὸν καθῆκον.

Ἡ νέα ἐξ ἑτέρου διάταξις προσφάτων Συνταγμάτων καθ' ἣν «πᾶς ἄνθρωπος ἔχει ἐνώπιον τοῦ Δικαστηρίου ἀξίωσιν ἐπὶ ἔννομον ἀκρόασιν» δὲν φαίνεται ἄσχετος πρὸς θλιβεράς παραβιάσεις, αἵτινες παρατηροῦνται πολλαχοῦ κατὰ τὴν διαδικασίαν ποινικῶν τινῶν ὑποθέσεων.

Μεγίστης πρακτικῆς σημασίας εἶναι αἱ νέαι διατάξεις τῶν διεθνῶν συμβάσεων, καθ' ἃς ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν ἀτομικὴν ἐλευθερίαν βαίνει ἡ ἐλευθερία τῶν λαῶν, ἡ λεγομένη ἐλευθερία τῆς αὐτοδιαθέσεως. Περὶ τῆς ἀναγνωρίσεως ταύτης εἰς διεθνή κείμενα δὲν γεννᾶται καμμία ἀμφιβολία ἐφ' ὅσον ὁ ἐρμηνευτῆς ἔχει συνειθίσει

νά χειρίζεται τὸν νόμον μὲ εὐθύτητα καὶ καλὴν πίστιν μακρὰν πάσης σοφιστείας, ἐφ' ὅσον δὲν ἐπικάθεται εἰς τὸ γράμμα ἀλλ' ἀποβλέπει εἰς τὸ πνεῦμα καὶ εἰς τὸν λόγον τὸν ζωογονοῦντα τὸν ὅλον Ὁργανισμόν τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν.

Αἱ ἀτομικαὶ ἐλευθερίαι ἐλογίζοντο ἄλλοτε ὡς φυσικά, ἔμφυτα, δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, προϋπάρχοντα τοῦ κράτους, ὅθεν ἀνεπίδεκτα μεταβολῆς ἢ μειώσεως οὐδὲ παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι τοῦ φυσικοῦ δικαίου ἢ ἐπικλησις ὑπῆρξεν ἀνάκαθεν καὶ εἶναι πάντοτε εὐεργετικὴ διὰ τὸν καταπιεζόμενον ἄνθρωπον καὶ διὰ πάντα δυναστευόμενον λαόν, ἀλλὰ σύγχρονα μὲ τὸν πρῶτον ἄνθρωπον δὲν ὑπῆρξαν τὰ δικαιώματα ταῦτα.

Κατὰ τὴν πρωτόγονον ἐποχὴν εἰς τὴν οἰκονομικὴν καὶ εἰς κάθε ἄλλην σημαντικὴν δρᾶσιν ἐπικρατεῖ ἡ ὀλότης, πρὸ τῆς ὁποίας ἐξαφανίζεται τὸ ἄτομον, ὅπερ ἐκ παραλλήλου δὲν ὑπέχει εὐθύνην· αὕτη πίπτει εἰς τὴν ὀλότητα.

Τὰ ἐν λόγῳ ἀνθρώπινα δικαιώματα ἐπομένως εἶναι γεννήματα τῆς ἱστορικῆς ἐκασταχοῦ διαδρομῆς. Ὁρισμένη πολιτιστικὴ κατάστασις γεννᾷ ἐξ ἑαυτῆς ὀρισμένης θεμελιώδεις ὑπὲρ τοῦ ἀτόμου ἐλευθερίας. Ἐὰν συνεπῶς σύγχρονόν τι κράτος ἢ δὲν θέλῃ πλέον νὰ ἀναγνωρίσῃ αὐτάς ἢ δὲν ἐφθασεν ἀκόμη εἰς ἐξέλιξιν ἀνάλογον πρὸς τὴν ἀξίαν αὐτῶν (παραδείγματα ἔχομεν πρόσφατα καὶ σύγχρονα), τοῦτο σημαίνει ὅτι τοιαῦτα κράτη, παρὰ πᾶσαν τεχνικὴν πρόοδον ποῦ ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν, δὲν εἶναι δυνατὸν πλέον ἢ δὲν εἶναι δυνατὸν ἀκόμη νὰ χαρακτηρισθῶσιν ὡς πολιτιστικὰ κράτη.

Τοιαύτην μορφήν πολιτισμένης κοινωνίας εἶχε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ Ἀθηναϊκὴ πολιτεία. Ἡμπορεῖ οἱ Ἕλληνες νὰ ἔμαθαν ἀρκετὰ ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους καὶ ἀπὸ Ἀνατολικούς λαούς, ἀλλὰ διαφέρουν ἀπὸ αὐτοὺς κατὰ τοῦτο ὅτι αἱ Ἀθηναῖοι ἐκπροσωποῦν διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸν κόσμον τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἀπὸ τὸν φόβον ὑπερφυσικῶν ὄντων καὶ φαινομένων καὶ ἀπὸ ἐμπειρικῆς συνταγᾶς, ἐπὶ δὲ τοῦ πολιτικοῦ πεδίου ἡ Ἀθηναϊκὴ κοινωνία εἶναι ἐκεῖνη ποῦ ἔπλασε τὸν ἐλεύθερον ἄνθρωπον καὶ τὴν ἐλευθέραν κυβέρνησιν, τὴν δημοκρατίαν. Τοῦτο συμπίπτει πρὸς τοὺς χρόνους, καθ' οὓς τὸ ἄτομον ἐχειραφετήθη ἀπὸ τὴν ὀλότητα καὶ προσέλαβεν ἰδίαν ὀντότητα δημιουργικὴν ἀλλὰ καὶ ὑπεύθυνον. Εἰς τὴν ἰδιωτικὴν ζωὴν, ἔλεγεν ὁ Περικλῆς, καθεὶς συγκεντρώνει ἱκανότητα ἐλευθέρως προσαρμογῆς πρὸς τὰς ποικίλας ἐκφάνσεις δράσεως, εἰς δὲ τὰς μετὰ τῶν ξένων λαῶν σχέσεις εὐδαιμονία θεωρεῖται ἡ ἐλευθερία. «Τὸ εὐδαιμον τὸ ἐλεύθερον».

Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκεῖνους ἡ Ἀθηναϊκὴ πολιτεία ὑπερέχει μετὰ τῶν ἑλληνικῶν κρατῶν ὄχι διὰ τὴν δύναμιν, τῆς ὁποίας ἔκαμεν, ἰδίᾳ μετὰ τὸν Περικλέα, οὐχὶ σπανίως κατάχρησιν, ἀλλὰ διότι κατέστη τὸ πανεπιστήμιον ὄλου τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, «τῆς Ἑλλάδος παιδείσεως».

Νόημα τῆς δημοκρατίας εἶναι ὅτι αὕτη ἐννοεῖ τὴν ἐλευθερίαν δι' ὅλους. Ἐὰν φθάσῃ νὰ κρατῆ λαὸν ὑποχείριον ὡς δῆθεν σύμμαχον ἢ ὡς ἀποικιον ἢ ὑφ' οἰονδήποτε ἄλλον τίτλον, παύει νὰ εἶναι δημοκρατία. Οἱ Ἀθηναῖοι διεπίστωσαν τοῦτο δημοσίᾳ ἀνυποκρίτως δι' ἑαυτοὺς, ὅταν μετεχειρίσθησαν ἀπανθρώπως τοὺς Μυτιληναίους καὶ τοὺς κατοίκους τῆς Μήλου.

Γενικῶς, ὅταν ἡ δημοκρατία μετὰ τὸν Περικλέα ἤρχισε νὰ κάμπτεται, πρὸς τὸ νόημα αὐτῆς δὲν ἀντιστοιχεῖ πλέον καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν ὕλική ἐνσάρκωσις, διότι ἡ ἐννοια τῆς αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν ὑπολείπεται νῦν τῆς ἐλευθερίας τοῦ πολίτου. Βραδέως ἐβάδισεν ἡ ἀνθρωπότης πρὸς τὴν αὐτοδιάθεσιν τῶν λαῶν.

Ἀκόμη καὶ σήμερον κράτη ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν ἐσωτερικῶν των σχέσεων ἄγαν φιλελεύθερα (περὶ τῶν ἄλλων οὐδεὶς λόγος) δεσπόζουν, μὲ ἄφατον ἡδονήν, ξένων λαῶν ἀλλ' ἀποφεύγουν νὰ τὸ ὁμολογήσουν ἰσχυριζόμενα ὅτι τοὺς καθιστοῦν εὐτυχεῖς μὲ τὸ νὰ εἰσάγουν χαμηλὸν τιμᾶριθμον. Τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο τῆς πενίας δὲν θὰ μετεχειρίζοντο ποτὲ οἱ ἀρχαῖοι, διότι, ὡς ἔλεγεν ὁ Δημόκριτος, ὁ κύριος ἀντιπρόσωπος τῆς ἀτομικῆς θεωρίας, ἡ ἐν δημοκρατίᾳ πενία εἶναι τόσον προτιμότερα ἀπὸ τὴν παρὰ τοῖς δυνάσταις καλουμένην εὐδαιμονίαν, ὅσον ἡ ἐλευθερία ἀπὸ τὴν δουλείαν.

Ἄλλ' εἰς ἄλλους καιροὺς ποὺ δὲν ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ ἡμᾶς δὲν ἔλειψαν θεωρητικοὶ τινες καὶ πολιτικοί, οἵτινες ὑπῆρξαν εἰλικρινέστεροι. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὸν παρελθόντα αἰῶνα οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Μαγχεστριανῆς Σχολῆς οἰκτίρουν τὴν ὑπαρξίν των ἀγγλικῶν ἀποικιῶν, αὐτὸς δὲ ὁ Benjamin Disraeli, ὁ πρόδρομος τοῦ ἀγγλικοῦ ἱμπεριαλισμοῦ, γράφει πρὸς τὸν Λόρδον Malmesbury: «Αὐτὲς οἱ κατηραμένες ἀποικίες ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν θὰ γίνουν ὅλες ἀνεξάρτητες, δὲν εἶναι ἢ λίθος εἰς τὸν λαιμόν μας».

Δικαίως λοιπὸν θεωρεῖται μεγάλη κατάκτησις ὁ Χάρτης τῶν Ἑνωμένων Ἑθνῶν ἀπλῶς καὶ μόνον διότι περιέλαβε τὴν ἀρχὴν τῆς αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν ὅχι ὡς διακήρυξιν μόνον καὶ εὐχὴν ἀλλὰ ὡς δικαίωμα πλέον τῶν ὑποχειρίων, ὡς ἐννομον ἀξίωσιν ἐναντι τῶν κυρίων των.

Ὅμοίαν ἐξέλιξιν ἄλλως εἶχε παρουσιάσει ἡ ἀρχὴ τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας. Ἀπὸ τοῦ μεσαίωνα διεκηρύσσετο αὕτη ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ὡς πρόγραμμα, ὡς νοθεσία ἢ, ὅπως εἰς τὴν Ἀγγλίαν, διὰ τινος μόνον, ἀλλ' ὡς δικαίωμα πάντων σαφὲς ὑπὸ τὴν πλήρη νομικὴν ἐννοίαν ἀνεγνωρίσθη ἀργὰ καὶ δὴ τὸ πρῶτον διὰ τῆς διακηρύξεως τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀνεξαρτησίας ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς συμπληρώσεις, αἵτινες περιελήφθησαν εἰς τὸ ἀμερικανικὸν σύνταγμα.

Ὅλων τῶν εἰδικωτέρων ἐλευθεριῶν προϋπόθεσις εἶναι ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ὁποίας ἄρνησιν ἀποτελεῖ ἡ δουλεία.

Ἄνευ τῆς προσωπικῆς αὐτῆς, ὡς λέγεται, ἀσφαλείας ὁ ἄνθρωπος ἀποβαίνει δοῦλος. Συνέπεια τούτου εἶναι ὅτι ἡ ἐλευθερία σήμερον εἶναι ἀναπαλλοτριώτος καὶ ἀπαράγραπτος. Ἐχει δηλαδή ὁ ἄνθρωπος τὴν ἐλευθερίαν πάσης πράξεως πλὴν μιᾶς· δὲν δύναται νὰ παραιτηθῇ τῆς ἐλευθερίας του. Ὁ παραιτῶν τὴν ἐλευθερίαν του καταστρέφει αὐτὸν τοῦτον τὸν σκοπὸν δι' ὃν τοῦ ἐδόθη ἡ ἐλευθερία, παραιτεῖται τῆς ιδιότητός του ὡς ἀνθρώπου, τῶν ἐκ ταύτης δικαιωμάτων του, ἀκόμη καὶ τῶν καθηκόντων του.

Ἐκεῖ ὅπου ἡ δουλεία ὑπῆρξε νόμιμος θεσμὸς ἐκράτουν ποικίλαι ἀντιλήψεις περὶ τούτου ἀναλόγως τῆς πολιτιστικῆς καταστάσεως. Εἰς τὸ πρωτόγονον δίκαιον τῶν βορείων λαῶν, τὸ μεσαιωνικόν, ποὺ δὲν εἶχεν ἔλθει εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν ἑλληνο-ρωμαϊκὸν πολιτισμὸν, ἐδικαιοῦτο ὁ ἐλεύθερος νὰ πωλήσῃ ἑαυτὸν εἰς ἄλλον καὶ οὕτω νὰ καταστῇ δοῦλός του. Ἡ ἐλευθερία ἦτο ἀπαλλοτριωτή. Οἱ Ρωμαῖοι ἐδέχοντο τοῦτο μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν τις συνεννοούμενος μὲ ἐλεύθερον τὸν ἐπώλει ἐμφανίζων αὐτὸν ὡς ὄντα δοῦλον, μὲ τὸν ὅποιον ἔπειτα ἐμοιράζετο τὸ τίμημα. Ἐὰν ὁ ἀγοραστὴς ἦτο καλῆς πίστεως, ἡ πώλησις τοῦ ἐλευθέρου ἦτο ἔγκυρος, ὁ πωληθεὶς καθίστατο δοῦλος. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἡπίαν ταύτην ρωμαϊκὴν ἀρχὴν κατήργησαν τὸν δέκατον αἰῶνα οἱ Ἕλληνες νομοθέται εἰς τὸ Βυζάντιον (Λέων ὁ σοφός) κηρύξαντες τὴν πώλησιν ταύτην ἄκυρον καὶ μὴ οὔσαν, λέγοντες ὅτι ὁ οὕτως ἐμμέσως πωλῶν ἑαυτὸν εἶναι τρελλός («ὁρᾶται δυστυχῶν εἰς φρένας»), εἶναι προδότης τῆς ἐλευθερίας του.

Ἡ μικρὰ αὐτὴ ἱστορικὴ ἀνάμνησις φωτίζει ἀνάλογον ζήτημα, ἐξόχως πρακτικὸν σήμερον, τὸ ζήτημα τῆς ἐλευθερίας τῶν λαῶν τοῦ διαθέτειν ἑαυτούς. Καὶ ἂν ἀκόμη δηλαδή ἤθελε λαὸς τις, ἐκὼν ἢ ἄκων, ὑποβάλει ἑαυτὸν εἰς τὴν ἐξουσίαν ἄλλου λαοῦ ἢ βασιλείας, ὑπογράφων διὰ τῶν ἀρχηγῶν του ἢ τρίτου τινὸς συνθήκην ἀναγνωρίσεως τοῦ ἄλλου τούτου ὡς κυριάρχου, πάλιν ὁ λαὸς οὗτος εἶναι ἐλεύθερος εἰς πᾶσαν στιγμὴν νὰ ἀξιῶσῃ ἐννόμως καὶ ἐπιδιώξῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν του. Ἡ ὑπογραφή ἐκείνη τῆς συνθήκης εἶναι ἄκυρος καὶ μὴ οὔσα. Ὅπως ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου, οὕτω καὶ ἡ τῶν λαῶν εἶναι ἀναπαλλοτριώτος, εἶναι ἀπαράγραπτος, «ἀπαλαίωτος» ὅπως ἔλεγεν ἡ Διακήρυξις τῆς πρώτης ἡμῶν Ἑθνικῆς Συνελεύσεως.

Τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἔχει φυσικὰ ἀπόλυτον ἀξίαν καὶ κῦρος ἔναντι πρὸ πολλοῦ ξεπερασμένων μεσαιωνικῶν βορείων δικαίων. Θεωρητικῶς ἐθεμελιώθη τοῦτο πρὸ δύο αἰῶνων ἤδη ὑπὸ τοῦ Jean - Jacques Rousseau. Διὰ νὰ φαντασθῶμεν, λέγει, λαὸν παραιτούμενον τῆς ἐλευθερίας του «πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἀποτελεῖται ἀπὸ τρελλούς, ἀλλὰ ἡ τρέλλα δὲν δημιουργεῖ δίκαιον».

Ταῦτα πάντα ἔπρεπε νὰ λογίζονται σήμερον κοινοτοπία, ἀλλὰ οἱ παραγμένοι ἠθικῶς σημερινοὶ καιροὶ μᾶς ἔχουν ἐπαναφέρει εἰς μεσαιωνικοὺς χρόνους

καὶ τοῦτο εἶναι μία ἐπὶ πλέον ἀπόδειξις πόσον δίκαιον εἶχε τὸ Πανεπιστήμιον Columbia νὰ θέσῃ πρὸς ἀνασυζήτησιν τὸ θέμα τῆς ἐλευθερίας.

Ἐξ ὅλων τῶν εἰδικῶν ἐκάστοτε ἐλευθεριῶν τὴν κορυχὴν κατέχει ἡ ἐλευθερία τῆς σκέψεως, τοῦ λόγου, τῆς συζητήσεως, τῆς διδασκαλίας, τοῦ τύπου καὶ ἐν γένει παντὸς μέσου δι' οὗ ὁ ἄνθρωπος ἐπικοινωνεῖ πνευματικῶς μὲ τοὺς ὁμοίους του. Ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς ἐλευθερίας ταύτης καὶ ὡς ἐλευθερίας σκέψεως καὶ ὡς ἐλευθερίας λόγου εἶναι συναφῆς πρὸς τὴν ταυτότητα ἢ τὸν στενὸν σύνδεσμον τῶν δύο τούτων λειτουργιῶν, ἐξ οὗ ἔπεται ὅτι ἡ κατάργησις τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου καὶ τῆς συζητήσεως δὲν ἀναίρει μὲν ἀμέσως τὴν δυνατότητα τῆς σκέψεως ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ ἄγει μοιραίως εἰς παντελεῖ στείρωσιν αὐτῆς. Κατὰ τὸν πολιτειολόγον Ἄλβερτον Dicey, «ὅταν δὲν δύναται τις νὰ ἐκφρασθῇ ἐλευθέρως καὶ ἀνοικτὰ καὶ ἰδίᾳ ὅταν ἡ ἀπουσία αὐτῆ τῆς ἐλευθερίας ἐπιδοκιμάζεται ὑπὸ τῆς δημοσίας γνώμης, αὐτὴ αὐτῆ ἡ ἐλευθερία τῆς σκέψεως παύει νὰ ὑφίσταται. Οἱ ἄνθρωποι σχεδὸν δὲν σκέπτονται περὶ πραγμάτων περὶ ὧν δὲν δύναται νὰ ὁμιλοῦν».

Ἐντονώτερον εἶχεν ἐκφρασθῆ ὁ Ἄδαμάντιος Κοραΐης: «Ὅταν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχη τὴν ἄδειαν νὰ λαλῇ ἐλευθέρως τοὺς λογισμοὺς του, χάνει κατὰ μικρὸν τὴν ἕξιν τοῦ συλλογίζεσθαι καὶ καταντᾷ τελευταῖον εἰς τὴν κατάστασιν τῶν ἀλόγων ζώων». Καὶ ὅλων τῶν δικτατόρων τὸ ἔργον τελειοῦται, ὅταν ὁ λαὸς φθάσῃ εἰς τοιοῦτον κατάντημα.

Ὁ ἀπόλυτος χαρακτήρ τῆς ἐλευθερίας ταύτης χαρακτηρίζεται θαυμασίως εἰς τὸ περίφημον πόνημα περὶ ἐλευθερίας τοῦ ἄγγλου φιλοσόφου καὶ οἰκονομολόγου John Stuart Mill διὰ τῆς ἐξῆς ἀποφάνσεως, τὴν ὁποίαν τὸ Πανεπιστήμιον Columbia δικαίως ἔχει περιλάβει εἰς τὸ πρόγραμμα: «Ἐὰν ὀλόκληρος ἡ ἀνθρωπότης ἐξαιρέσει ἑνὸς μόνον προσώπου ἦτο ὁμόφωνος, τοῦτο δὲ ἦτο ἐναντίας γνώμης, ἡ ἀνθρωπότης δὲν θὰ εἶχε περισσότερον δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλῃ σιωπὴν εἰς τὸ ἓν τοῦτο πρόσωπον ἢ ὅσον δικαίωμα θὰ εἶχεν αὐτό, ἐὰν διέθετε τὴν δύναμιν, νὰ καταδικάσῃ εἰς σιγὴν ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα».

Καὶ διατὶ πρέπει νὰ ἔχη πᾶς τις τοσαύτην ἐλευθερίαν; Διότι, λέγει, ἐὰν μὲν ἡ γνώμη τοῦ ἐνὸς εἶναι ὀρθή, χάνουν οἱ ὑπόλοιποι τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀντικαταστήσουν τὴν πλάνην τῶν διὰ τῆς ἀληθείας. Ἐὰν δὲ εἶναι ἐσφαλμένη, χάνουν ἐπίσης μέγα εὐεργέτημα, τὴν σαφεστέραν δηλονότι κατανόησιν καὶ τὴν ζωηροτέραν ἐντύπωσιν τῆς ἀληθείας, τὴν προερχομένην ἐκ τῆς συγκρούσεως τῆς ἀληθείας πρὸς τὴν πλάνην. Ἡ κριτικὴ εἶναι ἀπαραίτητος εἰς κάθε ἰδέαν καὶ εἰς τὴν μᾶλλον ὡς ἀληθῆ θεωρουμένην, διότι τὴν ἀπλοποιεῖ, τὴν ζωογονεῖ καὶ τὴν ἐφοδιάζει μὲ μείζονα δύναμιν πεποιθήσεως.

Ἄνευ τῆς ἐλευθερίας γνώμης δὲν δύναται τὸ κράτος ποῦ λύει ἐπιτακτικῶς

τά σπουδαιότερα ζητήματα τῶν ἐν κοινωνία συνεργαζομένων ἀνθρώπων—καὶ ταῦτα ἀπὸ μακροῦ ὄλονεν καὶ πληθύνονται—δὲν δύναται νὰ ἐπιτελέσῃ τὴν ἀποστολὴν του. Ἐὰν δὲν δίδεται πλήρης ἐλευθερία εἰς τὴν φωνὴν τῆς ἐπιστήμης καὶ εἰς τὴν κριτικὴν τῶν ὑφισταμένων νομοθετικῶν λύσεων, δὲν πρέπει νὰ ἀναμένεται πρόοδος. Τὸ κράτος δὲν δύναται νὰ στερηθῆ ἄζημίως τὴν ἐπικουρίαν τῆς ἐπιστήμης.

Καὶ ὄχι μόνον τὸ κράτος μὲ τὴν δύναμιν ποῦ διαθέτει καὶ τὰς ποινικὰς κυρώσεις του δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἀποξενωθῆ τῆς ἐλευθέρας κριτικῆς, ἀλλ' οὐδὲ ἡ δημοσία γνώμη, ἡ κοινὴ γνώμη εἴτε τοῦ πολλοῦ κοινοῦ ποῦ ἐκφράζει ἰδίᾳ ὁ τύπος εἴτε τῆς ἐπιστημονικῆς ἱεραρχίας, οὔτε ἡ δημοσία αὕτη γνώμη ἤμπορεῖ νὰ εἶναι μισαλλόδοξος. Ἡ ἀνοχὴ πάσης ιδέας εἶναι ἀρχὴ τῆς ἀληθοῦς ἐπιστημονικῆς κινήσεως. Ἐὰν μεταξὺ δέκα ἢ ἑκατὸν ἐπιστημόνων ἐκφερόντων διαφόρους γνώμας εὐρεθῆ εἷς καὶ μόνον, ἐκφράζων μίαν πρωτότυπον ἐπιστημονικὴν θεωρίαν ἢ ἀπλῶς συζητήσιμον, τὸ κέρδος εἶναι μέγα. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀνακόπτεται ἡ ἔφεσις καὶ τὸ θάρρος νέων ἰδίᾳ ἐπιστημόνων πρὸς ἔρευναν καὶ νὰ καταπτοῦνται οὔτοι ἀπὸ τὴν ἐναντίον των ἐξέγερσιν τῶν ἀντιπροσωπευόντων τὴν λεγομένην ἄρχουσαν γνώμην ὅσονδῆποτε καὶ ἂν θεωρῆται αὕτη βᾶσιμος. Τοῦτο θὰ ἦτο ὁ χεῖριστος δογματισμός, ἰσοδύναμος πρὸς μισαλλοδοξίαν.

Ἐν τούτοις ἐκ τοῦ ἀπολύτου χαρακτῆρος τῆς ἐλευθερίας πρὸς ἐκφρασιν γνώμης προκύπτει κάποιος περιορισμός, εἷς καὶ μόνος, ἀλλ' ἀναγκαῖος ἅτε συμφυῆς πρὸς τὴν οὐσίαν αὐτῆς. Ἡ ἀνοχὴ δηλαδὴ πάσης οἰασδῆποτε γνώμης ἔχει ὄριον ἐκείνην τὴν γνώμην, ἣτις διατείνεται ὅτι μόνη αὕτη ἐκφράζει τὴν ἀλήθειαν καὶ τούτου ἕνεκα ζητεῖ νὰ ἐπιβάλλῃ ἑαυτήν, ἂν ἤμπορέσῃ, ἀποκλείουσα βίᾳ πᾶσαν ἀντίθετον γνώμην. Ἐκ τούτου πηγάζει ἡ στάσις παντὸς φιλελευθέρου κράτους ἐναντι ἀντιδημοκρατικῶν καὶ δεσποτικῶν ἀντιλήψεων καὶ κινήματων διεκδικούντων ἀπόλυτον κύρος καὶ συνεπῶς ἐτοίμων, ἐὰν ἐπικρατήσουν, νὰ καταλύσουν τὴν ἐλευθερίαν γνώμης. Δικαιολογημένως ἄρα λαμβάνονται μέτρα κατὰ τοιαύτης ἰστάσεως, διότι ἄλλως κράτος, πιστεῦον καὶ ἀναγνωρίζον τὴν ἐλευθερίαν γνώμης, ἐὰν ἀφήσῃ νὰ ἐπικρατήσῃ τοιαύτη κίνησις, θὰ κατέλυε αὐτὸ τοῦτο τὴν ἐλευθερίαν. Ἀλλὰ ποῖα εἶναι ἐκάστοτε τὰ πρόσφορα μέτρα, εἶναι καὶ αὐτὸ ζήτημα καθ' ὃ κρίνεται ἡ ἐκασταχοῦ ἀντίληψις ἀκριβῶς περὶ τῆς ἐλευθερίας.

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ ὀλίγα περὶ τῶν πολλαπλῶν εἰδικῶν ἐλευθεριῶν. Ἀλλ' ἄλλην τινὰ βαθεῖαν, μοναδικὴν, ἔννοιαν τῆς ἐλευθερίας εἶναι δυνατὸν νὰ συναντήσωμεν κατὰ τὴν θεώρησιν τοῦ νοητικοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν ἀνθρωπίνων ἀναγκῶν. Τὰ μέσα ποῦ ἐκλέγει ἡ βούλησις πρὸς ἱκανοποίησιν τούτων εἶναι μὲν δεδομένα ἐκ τῶν συγκεκριμένων πραγματικῶν καταστάσεων, ἐκ τῆς ἐκάστοτε ἐμπειρίας, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ. Διότι τὸ ζήτημα εἶναι κατὰ ποίαν κατεύθυνσιν

καὶ ἐνιαίαν γραμμὴν τὸ λογικὸν ποὺ προσδιορίζει τὴν βούλησιν (καὶ προσδιορίζεται ὑπ' αὐτῆς) θὰ ἀποφασίζῃ ἐκάστοτε. Ἄνευ τοιοῦτου ἐνιαίου κριτηρίου ὁ ἄνθρωπος ὠθούμενος ἐκ τῶν δεδομένων τῆς στιγμῆς θὰ ἦτο ἔρμαιον τῶν ἐκάστοτε ἐλατηρίων, παθῶν καὶ ὀρέξεων, κινούμενος πρὸς παντοίας ἐπιδιώξεις ἄνευ εἰρμοῦ. Τοιοῦτο στοιχεῖον ὑπεράνω πάσης ἐμπειρίας κινούμενον ἐπροσπάθησεν ἀείποτε καὶ προσπαθεῖ ἢ ἀνθρωπίνῃ συνείδησις νὰ ἀνεύρῃ, πιστεύουσα ὅτι πράγματι ὕπισθεν παντὸς πόθου καὶ πάσης ἐκανοποιήσεως ἀναγκῶν ὑπάρχει κάποιον παράγγελμα ἀνωτέρας τάξεως ὀδηγοῦν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ ὀρθόν.

Ὡς ὑπέρτατος τοιοῦτος διατάκτης τῆς βουλήσεως καὶ τῶν πράξεων τοῦ ἀτόμου, κινούμενος ἐνιαίως καὶ ἐν τῇ κοινωνικῇ συμβιώσει, ὃ ἔστιν ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ δικαίου, λογίζεται ὑπὸ ἄλλων ἄλλος, οἷον ὁ θεῖος λόγος, ὁ ἀνθρώπινος λόγος, ὁ ὀρθὸς λόγος, τὸ φυσικὸν δίκαιον, τὸ δαιμόνιον τοῦ Σωκράτους, αἱ ἰδέαι τοῦ Πλάτωνος, ἡ κατηγορικὴ προσταγὴ τοῦ Kant, ἡ τελειότης ὡς ὁ πατὴρ ὁ οὐράνιος, ἡ συμπάθεια, ἡ ἐνόρασις, τὸ ὁμαδικὸν ὑποσυνείδητον καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

Ποία ἐκ τῶν τοιούτων θεωριῶν εἶναι ἡ ὀρθότερα; Ἄδύνατον νὰ εὐρεθῇ. Ἔργον τοῦ καθενός, ἐὰν θέλῃ, εἶναι νὰ πιστεῦσῃ εἰς ταύτην ἢ ἐκείνην ἢ νὰ πλάσῃ ἰδίαν. Ὁ ἀναζητῶν νὰ εὕρῃ σταθερὰς ἀρχάς, κάπου θὰ ἀγκυροβολήσῃ, ἀδιαφόρως ἂν ἔχῃ ἐπίγνωσιν τῆς διαδρομῆς. Ὁ Γεώργιος Santayana, ὁ κομψὸς τὴν σκέψιν ἀμερικανὸς φιλόσοφος, γράφει εἰς τὸν πρόλογον βασικοῦ ἔργου του: «Ἴδου ἐν ἀκόμῃ σύστημα φιλοσοφίας. Ἐὰν ὁ ἀναγνώστης αἰσθάνεται τὸν πειρασμὸν νὰ μειδιάσῃ, τὸν βεβαιῶ ὅτι μειδιῶ μαζὶ του... Προσπαθῶ μόνον νὰ διατυπώσω τὰς ἀρχάς, τὰς ὁποίας μεταχειρίζεται ὅταν μειδιᾷ».

Ἐν τούτοις ἡ θεωρία περὶ τῆς λεγομένης κατηγορικῆς προσταγῆς εἶναι, νομίζω, ἐκείνη ἣτις καθιστᾷ σαφεστέραν τὴν ἔννοιαν τῆς ἐλευθερίας ὑπὸ τὴν διττὴν αὐτῆς σημασίαν, τὴν ἀρνητικὴν ἢτοι τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς βουλήσεως ἀπὸ ἐξαναγκασμὸν προερχόμενον ἐξ ἀμέσων ἐλατηρίων, καὶ τὴν θετικὴν, ὃ ἔστι τὴν ἐξάρτησιν τῆς βουλήσεως ἀπὸ ἀφρημένα αὐτοσυνείδητα αἷτια. Ἡ θετικὴ ἐλευθερία εἶναι ἰδιότης τῆς βουλήσεως δι' ἧς αὕτη τάσσει θετικῶς εἰς αὐτὸν τὸν ἑαυτὸν τῆς νόμον, εἶναι αὐτονομοθεσία συνισταμένη εἰς τοῦτο, νὰ ἐκλέγῃ ἀείποτε κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε αἱ ἀρχαὶ καθ' ἃς ἦχθη εἰς τὴν ἐκλογὴν τούτου ἢ ἐκείνου νὰ ἀποτελῶσι συνάμα νόμον γενικόν. Τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν τῆς ἠθικότητος εἰς τρόπον, ὥστε βούλησις ἐλευθέρᾳ ὑπὸ τὴν θετικὴν ἔννοιαν καὶ βούλησις ὑποκειμένη εἰς ἠθικὸν νόμον εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτό, ὅπερ καὶ ἔχει ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ κράτους τῶν σκοπῶν ἀπόλυτον, ἐσωτερικὴν ἀξίαν. Ἡ κατηγορικὴ προσταγὴ εἶναι μὲν μορφῇ ἄλλ' ἔχει ὡς περιεχόμενον τὸ ὅτι ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ κράτους τῶν σκοπῶν προσδίδει ἀξίαν ἀπολύτου κύρους, ἀξίαν ἐσωτερικὴν εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν ἠθικὸν νόμον. Καὶ ἐπειδὴ μόνον ὁ

άνθρωπος προώριστα και έχει την ικανότητα να είναι φορέας του νόμου τούτου και να ταυτίζεται με αυτόν, έπεται ότι η απόλυτος αξία του ηθικού νόμου μεταβιβάζεται εις αυτόν τον άνθρωπον. Η προσωπικότης του ανθρώπου άρα ως τοιούτου, οίσοδήποτε δηλαδή και αν είναι ούτος, είναι εκείνη, ήτις έχει απόλυτον αξίαν και ως τοιαύτη δέν δύναται να είναι μέσον άπλως προς σκοπόν άλλ' είναι και αυτοσκοπός. Και έπειδή πάντες οι άνθρωποι ως λογικά όντα είναι ίσοι, έπεται ότι εν τή προς άλλήλους επικοινωνία και κατά την συνεργασίαν των έκαστος οφείλει να μη μεταχειρίζεται τον πλησίον του ως άπλουν μέσον προς επιδίωξιν άλλων σκοπών του, αλλά δέον πάντοτε να τιμᾷ εν αυτόν την απόλυτον αξίαν, άλλως αξιοπρέπειαν, τής προσωπικότητος του ανθρώπου.

Η αντίληψις αύτη περι τής θετικῆς ελευθερίας, ήτις εύνόητον είναι ότι, ως πρωταρχική, άποτελεῖ την πηγην όλων τών ειδικωτέρων ελευθεριών, επανερχομένη υπό πρωτότυπον μορφήν εις την πλατωνικήν διδασκαλίαν περι τών δύο κόσμων, του αίσθητου και του υπεραίσθητου και ενθυμίζουσα χριστιανικᾶς αρχάς, είναι εκείνη ήτις συνετέλεσε κατά την εποχήν του διαφωτισμοῦ εις την απόκρουσιν πάσης δεσποτείας και αυθεντίας, εις την αναγνώρισιν καθ' έκαστον ελευθεριών και εις την διατύπωσιν αυτών ως αναφαιρέτων ανθρωπίνων δικαιωμάτων· χρησιμεύει την σήμεραν προς θεμελίωσιν του λεγομένου δικαιώματος τής προσωπικότητος· έτι δέ είναι ικανή να εξηγήη την φαινομενικήν αντινομίαν μεταξύ άφ' ενός τής ελευθερίας και άφ' ετέρου του δικαίου ως αναγκαστικῆς κανόνος.

Άλλ' έτι πλέον, εξακολουθεῖ να είναι, κατά τρόπον ουσιαστικώτερον και ευρύτερον, γόνιμος, διότι έμπνέει τάς νέας διεθνείς διακηρύξεις, αΐτινες μόνον δι' αυτῆς είναι νοηταί. Ο Χάρτης τών 'Ηνωμένων Έθνῶν διαδηλώνει εν προοιμίᾳ «την πίστιν τών λαῶν τούτων εις την αξιοπρέπειαν και αξίαν του ανθρώπου», ή δέ Οικουμενική Διακήρυξις όρίζει: «Όλοι οι άνθρωποι γεννῶνται ελεύθεροι και ίσοι εις αξιοπρέπειαν και δικαιώματα». Η αξιοπρέπεια αύτη ή η αξία του ανθρώπου δέν είναι άλλο τι ει μη ή έσωτερική αξία τής προσωπικότητος του ανθρώπου, ή έρειδομένη εις την σκιαγραφηθεῖσαν έννοιαν τής θετικῆς ελευθερίας.

Την ιδέαν εν γενεί τής ελευθερίας άλλαι θεωρίαι εξηγοῦν άλλως, ίσως δίδουν και διάφορον περιεχόμενον, αλλά μία μόνον θεωρία αρνεῖται την σήμεραν αυτήν.

Αύτη είναι ή λεγομένη υλιστική εξήγησις τής ιστορίας, ή χρησιμεύουσα ως δικαιολογία και άποτελοῦσα τὸ μοναδικόν έρεισμα του κομμουνισμοῦ, μοναδικόν, διότι αἱ θεωρίαι τής υπεραξίας και τής πάλης τών τάξεων είναι δυνατὸν να μη αποκρούονται μηδὲ υπό φιλελευθέρων κύκλων.

Η υλιστική εξήγησις τής ιστορίας δέν αναγνωρίζει αυτοτελεῖς ιδέας ηθικῆς και δικαίου, διότι, κατά την θεώρησιν τής σχέσεως τών κοινωνικῶν εν γενεί εκδη-

λώσεων ἀναμεταξύ των, ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὴν σχέσιν αἰτίου καὶ ἀποτελέσματος καὶ μόνον ἀπὸ αὐτὴν. Αἴτιον θεωρεῖ τὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα καὶ ἐκ τούτων εἰδικῶς τὸν ἐκάστοτε τρόπον παραγωγῆς τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν, ἀποτέλεσμα δὲ τὸ σύνολον τῶν πνευματικῶν καὶ πολιτιστικῶν φαινομένων, οἷα ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἰδέα τῆς δικαιοσύνης, ἡ ἐπιστήμη, ἡ θρησκεία, ἡ τέχνη, ἡ μουσικὴ καὶ οὕτω καθεξῆς. Αἱ ἐκδηλώσεις αὗται δὲν εἶναι παρὰ ἀντανακλάσεις τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων ὡς τελευταίων καὶ ἀνωτάτων αἰτίων καὶ ὡς τοιαῦται ἀκολουθοῦν κατ' ἀνάγκην τὸν ἀγῶνα, ὅστις συντελεῖται μεταξὺ παραγωγικῶν δυνάμεων καὶ σχέσεων παραγωγῆς καὶ ἐξελίσσεται μηχανικῶς ἀνεξαρτήτως τῆς θελήσεως ἀκόμη καὶ ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες φαινομενικῶς δημιουργοῦν αὐτόν.

Ὁ τοιοῦτος νόμος τῆς αἰτιότητος ἐξηγεῖ τὴν ὅλην ἱστορίαν, συνεπῶς λειτουργεῖ ὄχι μόνον πρὸς ἐξήγησιν τοῦ παρελθόντος, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν πρόγνωσιν τοῦ μέλλοντος, τὴν πρόγνωσιν ὅτι ἐπελθόντος ἡ ἐπερχομένου εἰδικοῦ τινος τρόπου παραγωγῆς (σήμερον τοῦ καπιταλισμοῦ) θέλει ἀλλάξει ἀναγκαιῶς τὸ ὅλον κοινωνικὸν ἐπιστέγασμα ἢτοι ἠθικὴ, δίκαιον καὶ τὰ λοιπὰ πνευματικὰ στοιχεῖα.

Ἄλλ' οἱ ὀπαδοὶ τῆς θεωρίας, ἂν καὶ λέγουν ὅτι κατ' ἀνάγκην θέλει ἐπέλθει ἡ ἀλλαγὴ, ὅμως, ὅπου καταλαμβάνουν μονοπωλιακῶς τὴν κρατικὴν ἐξουσίαν, θέτουν εἰς κίνησιν τρομακτικὴν ὀργάνωσιν, καταλυτικὴν τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ πρὸ παντὸς τῆς ἐλευθερίας τῆς γνώμης, ὀργάνωσιν σκοποῦσαν ἀκριβῶς τὴν ἐπέλευσιν τῆς ἀλλαγῆς. Ἡ ἀντίφασις εἶναι ἐξόφθαλμος. Διότι, τί χρειάζεται ἡ ὀργάνωσις μέτρων, τόσων ἀγρίων μάλιστα, πρὸς σκοπὸν ὅστις μέλλει νὰ πραγματοποιηθῇ κατ' ἀνάγκην; Τὴν ἀντίφασιν ταύτην προσπαθοῦν νὰ ἀπαλύνουν λέγοντες ὅτι ἡ ὀργάνωσις καὶ ἡ προσπάθεια εἶναι ἀπλῶς βοηθητικὰ μέσα, καθὼς καὶ τὸ κυφορούμενον θὰ γεννηθῇ μὲν μίαν ἡμέραν κατ' ἀνάγκην, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ ἡ μαῖα. Ἡ οὐσία ὅμως εἶναι ὅτι ἐξακολουθοῦν νὰ διατηροῦν τοιαύτην θεωρίαν (ἢτις παύει νὰ εἶναι θεωρία, ἀφοῦ ἀπαμβλύνεται) μᾶλλον διότι, ὡς εἶναι ἀπλοϊκὴ, ἀποβαίνει ἱκανὴ νὰ θηρεύῃ καὶ δελεάζῃ ἀδιαφωτίστους καὶ νὰ τοὺς κρατῇ εἰς ἕξαψιν εἰς τρόπον, ὥστε παρὰ τὴν ἀργοῦσαν ἀλλαγὴν νὰ μὴ ἀπελπίζονται. Διότι πράγματι ἀργεῖ ἀπελπιστικῶς ἡ ἀλλαγὴ. Ἄλλοι θέτουν σύντομον ὄριον, ἄλλοι χρόνον αἰῶνων. Ἐν τούτῳ ὅμως τῷ μεταξὺ ὑπὸ τὸ κράτος τῆς τρομακτικῆς ὀργανώσεως στενάζει μέγα μέρος τῆς ἀνθρωπότητος χωρὶς φυσικὰ νὰ τοῦ ἐπιτρέπεται νὰ παραπονεθῇ.

Ἡ συνεχιζομένη ἀντίθεσις μεταξὺ τῆς θεωρίας ταύτης καὶ τῶν φιλελευθέρων θεωριῶν γεννᾷ ἐν τούτοις πλείονα πρακτικὰ προβλήματα ἐξ ὧν ἐπὶ τάπητος εἶναι τὸ ζήτημα τῆς εἰρηνικῆς συμβιώσεως καὶ τῆς συνεννοήσεως τῶν δύο κόσμων. Δύναται ἄρα γε νὰ καρποφορήσῃ ὡς πρὸς τοῦτο ἡ δρᾶσις τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν Ἑνωμένων Ἐθνῶν;

Πρὸ πολλοῦ διαπρεπῆς Ἑλλην κοινωνιολόγος εἰς εἰδικὴν ἔρευναν περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν διεπίστωσεν ὅτι αὕτη δὲν ἦτο κοινότης καθ' ἑαυτὴν, ἔνωσις ζῶσα δυνάμει μονιμωτέρων πνευματικῶν ἀντιλήψεων καὶ συγκρατουμένη ἐξ ἀνωτέρας ὑπερατομικῆς ἀρχῆς, ἀλλ' ὑπῆρξεν ἑταιρεία συμφερόντων προσπαθοῦσα νὰ διατηρηθῇ ἐξ ἰσορροπίας τῶν δυνάμεων τῶν μελῶν.

Ἀλλά, δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν, ἰσορροπία ὑπὸ τοιούτους ὄρους μοιραίως ταράσσεται ἀπὸ πλεονεξίαν (οὕτως ὠνόμαζον οἱ ἀρχαῖοι τὸν ἱμπεριαλισμόν) τοῦτου ἢ ἐκείνου τοῦ μέλους τόσῳ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὅσῳ παραδόξως δὲν μετεῖχον αἱ Ἠνωμένοι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς μετὰ τὸν προέχοντα ἰδεαλισμόν τοῦ Wilson, τοῦ προτείναντος ἀκριβῶς τὴν ἴδρυσιν. Καὶ ὅπως ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ὑστέρων, τὸ θανατηφόρον πλῆγμα ἔλαβεν ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν, ὅτε ἀρχικῶς ἠνέχθη καὶ εἶτα ἠνύνησεν ἱμπεριαλιστικὴν βουλιμίαν, ἡ ὁποία κατέλυσε ὀλόκληρον ἔθνος.

Κοινότης ἰδεωδῶν, οἷα ἔλειπεν ἀπὸ τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν, συνέδεσε εἰς ὄρισμένην ἐποχὴν τὰς ἑλληνικὰς πολιτείας, ἐκ δὲ τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτὴν ποικίλων πνευματικῶν γνωρισμάτων ὁ Δημοσθένης ἀπέδιδε κυρίαν σημασίαν εἰς τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα, ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ ὁποίου βλαστάνει καὶ ζῆ ἡ ἐλευθερία. Ἐθεώρει τοῦτο ὡς συνδετικὸν στοιχεῖον καὶ ὑπὸ δυσμενεστάτας ἔτι περιστάσεις. Ἐπίστευεν ὅτι, ἐὰν οἱ Ἀθηναῖοι ἤθελόν ποτε περιέλθει εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ πολεμήσουν πρὸς τινα, θὰ ἐπρωτιμοῦσαν νὰ διεξαγάγουν τὸν πόλεμον μᾶλλον ἐναντίον δημοκρατίας παρὰ ἐναντίον ὀλιγαρχίας, διότι ἡ συνεννόησις, ἔλεγε, μετὰ τὴν πρώτην εἶναι εὐκόλος, ἐνῶ μετὰ ὀλιγαρχικὸν καθεστῶς εἶναι ἀδύνατος.

Δίδαγμα λοιπὸν ἐκ κοινωνιολογικῆς θεωρήσεως καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας δὲν φαίνεται εὐνοϊκόν. Ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐγκαταλείπη ἡ ἐλπίς. Ἡ νῦν κατάστασις παρουσιάζει διαφοράν. Ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ Ὄργανισμὸς τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν δὲν φέρει τὸν στυγνὸν χαρακτῆρα τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἔσως καὶ διότι μετέχουν αὐτοῦ ὀλοφύχως αἱ Ἠνωμένοι Πολιτεῖαι, ὧν ἡ ἀπουσία ἐκ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν εἶχε χαρακτηρηθῆ διαρκούντος τοῦ δευτέρου πολέμου ὑπὸ ἀμερικανῶν ἐπιστημόνων ὡς ἐσχάτη προδοσία ἐναντι τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς κύκλους τῶν ἐλευθέρων λαῶν ἰδιαίτερα σημασία ἀποδίδεται εἰς τὸ πρόσφατον γεγονός ὅτι ἡ Ἐνωσις τῶν Σοβιετικῶν Σοσιαλιστικῶν Δημοκρατιῶν προσεχώρησεν ἐπισημῶς εἰς τὴν Unesco, δικαίως δὲ θεωρεῖται τοῦτο σπουδαῖον, ἐπειδὴ ἡ Unesco εἶναι τὸ σπουδαιότερον τέκνον τοῦ Ὄργανισμοῦ τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν, ἅτε κέντρον ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης τοῦ ἀληθοῦς καὶ τῆς διεθνοῦς ἠθικῆς, ἀκτινοβόλος ἐστὶ καὶ πνευματικὸς φρουρὸς τῆς ἐλευθερίας.

Τοιαύτης φύσεως ἐλπιδοφόροι ἐνδείξεις δὲν ἀποκλείεται ὅπως βαθμηδόν,

βοηθοῦντος ἐνδεχομένως καὶ τοῦ νόμου τῆς ἑτερογονίας τῶν σκοπῶν, ὀδηγήσουσιν εἰς τὴν ποθητὴν ἐξέλιξιν.

Πρὸς τοιαύτην προώθησιν μέγα ἔργον ἔχει νὰ ἐπιτελέσῃ ἡ ἐπιστήμη. Ἡμπορεῖ ἡ ἐπίδρασις αὐτῆς ἐπὶ τῆς τύχης τῶν ἀνθρώπων νὰ μὴ προβάλλῃ ὅσον ἄλλων παραγόντων. Ἄλλ' εἰς τὸν νεώτερον κόσμον αἰῶνές τινες, καθ' οὓς παλαίει αὕτη ὑπὲρ τῆς ἰδέας τῆς ἐλευθερίας, ἤρκεσαν διὰ νὰ καταδείξουν ἄλλην μίαν φορὰν τὰ πρωτεῖα τοῦ πνεύματος πρὸ τῆς ὕλης.

Αἱ καταπληκτικαὶ καὶ ἐν πολλοῖς τρομακτικαὶ πρόοδοι τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν δὲν προορίζονται οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπισκιασθοῦν τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἔρευαν τῆς ἀληθείας, τουναντίον μάλιστα καθιστοῦν τὴν ἀποστολὴν τῶν ἠθικῶν ἐπιστημῶν εἶπερ ποτὲ ἀναγκαίαν καὶ σωτηρίαν διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Προκαταλήψεις περὶ τῆς χρησιμότητος αὐτῶν δὲν ἔλειψαν ποτέ, ἀλλ' αὐταὶ μὲ κάθε νίκην τοῦ πνεύματος ὑποχωροῦν. Ὅταν μετὰ τὸ πέρασ τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου ὁ Wilson ἐξέφραζεν εὐχαριστίας πρὸς τὴν Νομικὴν Σχολὴν τῶν Ἀθηνῶν διὰ τὸν τίτλον τοῦ ἐπιτίμου διδάκτορος, ἔλεγεν: «Ὡς καθηγητῆς Πανεπιστημίου ἀντελαμβανόμεν ἅπαντοτε τὴν περιφρόνησιν τῶν πρακτικῶν ἀνθρώπων πρὸς τοὺς πανεπιστημιακοὺς. Ἡδὴ ὅμως καταφαίνεται ὅτι ἡ μεγάλη δύναμις εἶναι ἠθικὴ... Τοῦτο τὸ θεωρῶ ὡς θαυμασίαν ἐκδίκησιν τοῦ πανεπιστημιακοῦ πνεύματος ἀπέναντι προλήψεων τῶν πρακτικῶν ἀνθρώπων». Τοιαύτην προκατάληψιν κατὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κατὰ τῶν ἠθικῶν ἐπιστημῶν ὡς ὄνειροπολήσεων ὁ Πλάτων ἐχαρακτήριζεν ὡς «διαβολὴν ἀμαθείας», τὴν δὲ διάλυσιν αὐτῆς ἐξήρτα ἀπὸ τὴν συνεχῆ προβολὴν καὶ ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἰδεωδῶν ἐκείνων πρὸς τὰ ὁποῖα, παρὰ τὰς παρεμβαλλομένας ἐκάστοτε ἀλογίστους καὶ ἀνηθικούς δυνάμεις, δὲν παύει νὰ ἀτενίζῃ πάντοτε ἡ ἀνθρωπότης.

Ἐργον τῆς ἐπιστήμης ποὺ βλέπει εἰς μάκρος εἶναι ἀκριβῶς νὰ μὴ τὴν ἐγκαταλείπῃ ἡ αἰσιοδοξία ποτέ.

Ἐὰν ἰμπεριαλιστικαὶ βλέψεις δὲν ἀφίνουσι ἀκόμη νὰ ὑψωθῇ ἀπροκατάληπτον διεθνὲς βῆμα ἐρεύνης καὶ ἀντιμετωπίσεως τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν πόθων τῶν λαῶν, ὅμως ἀπὸ τὴν ὑψηλὴν σκοπιὰν τῆς ἐπιστήμης ἠμποροῦμεν νὰ θεώμεθα ἤδη τὴν τεραστίαν κίνησιν τῆς ἰδέας τῆς ἐλευθερίας καὶ νὰ ἀντιλαμβανώμεθα πόσον ἀρρήκτως συνδέεται αὕτη πρὸς τὴν ἐξέλιξιν. Ἡμπορεῖ ἡ φωτεινὴ πορεία τῆς νὰ μὴ φαίνεται καθαρὰ, ὅταν κρύπτεται ἀπὸ τὰς θυέλλας ποὺ φέρνει πάντοτε ὁ «βίαιος διδάσκαλος», ὁ πόλεμος, καὶ μάλιστα πόλεμος τῆς ὀλκῆς τοῦ τελευταίου, ἀλλ' ὅταν ἐξέρχεται ἀπὸ τὸν ζόφον, προβάλλει αὕτη λαμπρότερα.

Εἰς τὸ βαρὺ τοῦτο ἔργον τῆς ἐπιστήμης πρωτοστατεῖ τὸ ἐορτάζον Πανεπιστήμιον.

Δέν εἶναι μόνον τώρα πού ἐσήκωσε σταυροφορίαν ἀλλά καί εἰς χρόνους σχετικῶς ὀμαλοῦς, ἀνάκαθεν, θάλπει ἐξαιρέτως τήν ἐλευθερίαν. Πρὸ εἰκοσαετίας περίπου ἐπὶ τῇ ἑκατοστῇ ἐπετειῶ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐπιστέλλον εὐχάς, ἔγραφε ταῦτα τὸ Πανεπιστήμιον Columbia.

«Χαίρομεν ὅτι ἐκ τῆς ἐξόχου ταύτης ἔδρας τῆς γνώσεως ἐξεπορεύθη ἡ διάδοσις τῶν ἐλευθέρων ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν πρὸς σωτηρίαν καὶ ὀμόνοιαν ὅλου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἐκ τῶν σπουδῶν ἐκείνων ἠνθησεν ἡ ἐλευθερία καὶ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς πολιτείας ἢ ἀπὸ κοινοῦ μεθ' ὑμῶν ἤδη ἀπὸ μακροῦ χρώμεθα. Εἶθε ἡ ἔρευνα τοῦ ἀληθοῦς, δι' ἧς μόνης κατανοεῖται ἡ ἀλληλεξάρτησις τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅλου τοῦ ἄλλου κόσμου, εἶθε ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον νὰ ἐπιρρωνύη καὶ διαφυλάττη τήν ἐλευθερίαν».

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἀπευθύνει πρὸς τὸ Πανεπιστήμιον Columbia χαιρετισμὸν ἐγκάρδιον συγχαίρουσα ἐπὶ τῇ σημερινῇ ἐνδόξῳ ἐπετειῶ διδασκάλους αὐτοῦ καὶ μαθητάς.

Εὐχόμεθα νὰ φυλάττουν ἀείποτε καὶ μεταδίδουν ἄσβεστον τήν δᾶδα τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἐλευθέρως ἐρεύνης.

Ἀπὸ τοὺς χώρους, ὅπου ὁ θεῖος Πλάτων ἐδίδασκεν ὅτι μία εἶναι ἡ ἠθική, ἐνιαία καὶ δι' ἅτομα καὶ διὰ κράτη, βεβαιοῦμεν αὐτοὺς ὅτι συμμετέχομεν δι' ὅλων ἡμῶν τῶν δυνάμεων εἰς τήν προσπάθειαν, ὅπως ἀνατείλῃ εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ κραταιωθῇ ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας τῶν λαῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ ἀκαδημαϊκὸς κ. Κυρ. Βαρθαρέσος ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τὴν κατωτέρω ἐκθεσιν περὶ τῆς συμμετοχῆς του, ὡς ἐκπροσώπου τῆς Ἀκαδημίας, εἰς τὸν ἐν Νέα Ὑόρκῃ ἐορτασμὸν τοῦ Πανεπιστημίου Columbia.

*

Washington 15 Νοεμβρίου 1954

Ἀξιότιμε Κύριε Πρόεδρε,

Ἐχω τὴν τιμὴν νὰ ἀναφέρω εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν ὅτι αἱ ἐορταὶ ἐπὶ τῇ διακοσιοστῇ ἐπετειῶ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Πανεπιστημίου Columbia τῆς Νέας Ὑόρκης, αἱ ὁποῖαι ἠρξισαν τὸν παρελθόντα Ἰανουάριον μετὰ τὴν σύγκλησιν τῆς πρώτης Συνόδου, ἔληξαν, συμφώνως πρὸς τὸ καταρτισθὲν πρόγραμμα, τὴν 31ην Ὀκτωβρίου ἐνεστῶτος ἔτους μετὰ τὸν πανηγυρικὸν ἐορτασμὸν κατὰ τὴν τρίτην Σύνοδον, ἣτις εἶχε συγκληθῆ ἀποκλειστικῶς πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς συμμετοχῆς εἰς τὸν ἐορτασμὸν τῶν ἀλλοδαπῶν Πανεπιστημίων, Ἀκαδημιῶν καὶ ἄλλων ἐπιστημονικῶν Ἰδρυμάτων καὶ Ὀργανώσεων.

Συμφώνως πρὸς τὴν ἐντολὴν τῆς Συγκλήτου ἐξεπροσώπησα τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν κατὸ τὴν τρίτην ταύτην περίοδον τοῦ ἐορτασμοῦ.

Αί έορταί ήρχισαν με επίσημον δεῖπνον τήν έσπέραν τής 30ής Ὀκτωβρίου εἰς τὸ ὁποῖον παρεκάθησε, πλὴν ἄλλων προσωπικοτήτων, καὶ ἡ Βασιλομήτωρ Ἐλισάβετ τής Ἀγγλίας συμβολίσασα τήν πρὸ διακοσίαν ἔτων παραχώρησιν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Columbia τοῦ Καταστατικοῦ του Χάρτου παρὰ τοῦ τότε Βασιλέως τής Ἀγγλίας Γεωργίου τοῦ Β'. Εἰς τὸ δεῖπνον εἶχον ὀρισθῆ ὅπως ὀμιλήσουν ἡ Βασιλομήτωρ τής Ἀγγλίας, ἐκ δὲ τῶν ἀντιπροσώπων ἄλλοδαπῶν Πανεπιστημίων, Ἀκαδημιῶν κλπ. καὶ ἄλλων προσωπικοτήτων οἱ κάτωθι.

Pierre Donzelot, Μόνιμος ἀντιπρόσωπος τῶν Γαλλικῶν Πανεπιστημίων ἐν Ἑνωμένις Πολιτείαις.

Felice Battaglia, Πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου τής Βολωνίας.

Alberto Nheras Camarco, Γενικὸς Γραμματεὺς τής Ὄργανώσεως Ἀμερικανικῶν Πολιτειῶν.

Paul Henri Spaak, Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τοῦ Βελγίου.

Konrad Adenauer, Καγκελλάριος τής Ὄμοσπονδιακῆς Δημοκρατίας τής Γερμανίας (μὴ παραστάς λόγῳ πένθους ἀλλ' ἀπευθύνας χαιρετισμὸν πρὸς τὸ Πανεπιστήμιον δι' ἀντιπροσώπου).

Sir Sarvepalli Radhakrishnan, Ἀντιπρόεδρος τής Δημοκρατίας τῶν Ἰνδιῶν.

Dag. Hammarskjöld, Γενικὸς Γραμματεὺς τῶν Ἑνωμένων Ἐθνῶν.

Grayson Kirk, Πρόεδρος τοῦ Πανεπιστημίου Columbia.

Πάντες οἱ ἀνωτέρω ἄλλοδαποὶ ὀμιληταί, ὡς καὶ ἡ Βασιλομήτωρ τής Ἀγγλίας, εἶχον περιληφθῆ εἰς τὸν κατάλογον τῶν προσώπων τὰ ὁποῖα τὸ Πανεπιστήμιον Columbia εἶχεν ἀποφασίσει νὰ τιμήσῃ διὰ τῆς ἀπονομῆς τοῦ Διπλώματος τοῦ Ἐπιτίμου Διδάκτορος.

Ἡ καθ' αὐτὸ Πανεπιστημιακὴ Ἑορτὴ ἐτελέσθη τὴν 31ην Ὀκτωβρίου ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου. Τὴν 3ην μ. μ. πάντες οἱ ἀντιπρόσωποι ἄλλοδαπῶν ἐπιστημονικῶν Ἰδρυμάτων συνεκεντρώθημεν εἰς τὸ παρὰ τὸν Ναὸν παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου, ἐκεῖθεν δὲ ἐκκινήσαντες εἰσήλθομεν ἐν πομπῇ εἰς τὸν εὐρύτατον καὶ μεγαλοπρεπῆ χῶρον τοῦ καθεδρικοῦ Ναοῦ καὶ κατελάβομεν τὰς προσδιορισθείσας θέσεις.

Ἡ ὅλη τελετὴ, ἡ ὁποία ἦτο ἄριστα ὀργανωμένη, διεξήχθη με ἀνταξίαν τῆς περιστάσεως σοβαρότητα, ἀξιοπρέπειαν καὶ εὐσέβειαν. Μετὰ ἐκφωνηθέντας λόγους παρὰ τῶν John Bartleb Brebner, καθηγητοῦ τῆς Ἱστορίας (University Orotor) καὶ Grayson Kirk, Προέδρου τοῦ Πανεπιστημίου Columbia, ἐπηκολούθησεν ἡ τελετὴ τῆς ἀναγορεύσεως ὡς ἐπιτίμων Διδακτόρων πλειάδος ἐπιστημόνων ἢ πολιτικῶν ἀνδρῶν διεθνοῦς κύρους, ἢ ἄλλων ἐκλεγέντων πρὸς τὸν σκοπὸν, ὅπως τιμηθῶσιν αἱ Χῶραι ἐκ τῶν ὁποίων προῆλθον. Ἡ πολυπληθὴς ὀμήγουρις περι-

λαμβάνουσα και πολλές ἑκατοντάδας προσκεκλημένων ἐπευφήμησε μετ' ἑξαιρετικοῦ ἐνθουσιασμοῦ τρεῖς ἐκ τῶν τιμηθέντων: τὴν Βασιλομήτορα τῆς Ἀγγλίας, τὸν Γερμανὸν Καγκελάριον Adenauer καὶ τὸν διακεκριμένον Ἀρχηγὸν τοῦ Δημοκρατικοῦ Κόμματος τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν Adlai Stevenson.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς τελετῆς, οἱ μετασχόντες μετέβημεν εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Πανεπιστημίου ἔνθα ἐγένετο ἀπλῆ καὶ σεμνὴ δεξίσις. Κατ' αὐτὴν ὅσοι ἐκ τῶν ἀντιπροσώπων ξένων Ἐπιστημονικῶν Ἰδρυμάτων ἦσαν ἐντεταλμένοι νὰ ὑποβάλουν χαιρετιστήρια ψηφίσματα πρὸς τὸ Πανεπιστήμιον Columbia, ἐπέδωσαν αὐτὰ εἰς εἰδικὴν ὑπηρεσίαν καὶ ἐνεγράφησαν εἰς τὸ πρὸς τοῦτο ἀνοιχθὲν βιβλίον. Εἰς τὸ ὑπ' ἐμοῦ ἐπιδοθὲν ψήφισμα τῆς ἡμετέρας Ἀκαδημίας ἐπισυνῆψα μετάφρασιν εἰς τὴν ἀγγλικήν, γραφομηχανημένην ἐπὶ καταλλήλου χάρτου. Ἀντίγραφον τῆς μετάφράσεως ἐπισυνάπτω εἰς τὴν παροῦσαν. Κατὰ τὴν ἐπίδοσιν τῶν ψηφισμάτων ἐδόθη εἰς ἕκαστον τῶν ἀντιπροσώπων ἀναμνηστικὸν μετάλλιον, τὸ ὁποῖον ἀποστέλλω ἡμῖν δι' εἰδικοῦ δέματος.

Διὰ τοῦ παρόντος φακέλου ἀποστέλλω ἀντίτυπον τοῦ ἐπισήμου προγράμματος τῆς τελετῆς, ὅπερ περιέχει καὶ τὰ ὀνόματα τῶν προσώπων εἰς ἃ ἀπενεμήθησαν διπλώματα Ἐπιτίμου Διδάκτορος ὡς καὶ κατάλογον τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ξένων Ἐπιστημονικῶν Ἰδρυμάτων.

Ἐὰν τὸ Πανεπιστήμιον ἐκτυπώσῃ εἰς τεῦχος τοὺς ἐκφωνηθέντας λόγους, θὰ σπεύσω νὰ ἀποστείλω ὑμῖν ἐν ἡ πλείονα ἀντίτυπα.

Ἐκφράζων καὶ πάλιν τὰς εὐχαριστίας μου πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν διὰ τὴν προσγενομένην μοι τιμὴν διατελῶ

Μετὰ πλείστης τιμῆς καὶ συναδελφικῶν χαιρετισμῶν

Κ. ΒΑΡΒΑΡΕΣΟΣ